

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В статті досліджено основні методологічні засади щодо визначення показників та рейтингів інноваційної привабливості регіонів.

Ключові слова: інновації, регіони, чинники, інвестиційний клімат, регіональна інноваційна система.

В статье исследованы основные методологические принципы по определению показателей и рейтингов инновационной привлекательности регионов.

Ключевые слова: инновации, регионы, факторы, инвестиционный климат, региональная инновационная система.

In the article the basic methodological framework to identify indicators and rankings innovation attractiveness of regions.

Keywords: innovation, regions, factors, investment climate, regional innovation system.

Постановка проблеми. Особливої значущості набуває питання формування соціально-економічної системи, у якій домінуючу роль грає інноваційна діяльність, як фактор, що забезпечує конкурентні переваги вищого порядку. Формування інвестиційної привабливості регіонів набуває особливого значення, яке обумовлено слабкою притокою інвестицій, негативними тенденціями територіального розвитку і необхідністю все стороннього використання регіональних чинників для досягнення загальних стратегічних цілей науково-технічного і інноваційного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку інноваційної діяльності присвятили дослідження ряд вітчизняних та зарубіжних вчених: Л.Л. Антонюк, О.Ф. Балацький, В.В. Дорофійенко, С.М. Ілляшенко, Ю.М. Канигіна, І.М. Комарницький, В.П. Мікловди, М.В. Одрехівський та ін.

Незважаючи на значний науковий доробок вчених і практиків з даної теми, ряд важливих проблем побудови інноваційної економіки й системи керування нею полягають у принциповій реструктуризації напрямків розвитку, нових підходах до обґрунтування пріоритетів, значного удосконалення методів і форм використання ресурсів на всіх рівнях інноваційної системи, корінної трансформації взаємодії "науки - бізнесу - влади - суспільства". У цьому контексті одним зі значимих напрямків формування інноваційної економіки виступає її регіональний аспект.

Формулювання цілі полягає в розробці комплексної оцінки інвестиційного клімату кожного регіону. Облік цих особливостей дозволяє здійснювати ранжирування регіонів по інвестиційній привабливості.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна економіка в регіоні формується під впливом двох основних факторів: 1) створення умов для переходу на інноваційний шлях розвитку; 2) появи мотивацій у суб'єктах ринку для активізації інноваційних процесів.

До першого фактора можна віднести процес утворення інноваційної сфери як самостійної галузі господарювання. У другому випадку мова йде про підприємницький фактор, що має можливість для ініціації інновацій знизу. Розглянуті фактори можуть проявлятися повною мірою й вимагають формування сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери. Одним з елементів досягнення поставленої мети є проведення постійного моніторингу інноваційного потенціалу регіону. Україна з кожним роком стає все більш привабливою для іноземних інвесторів. Насамперед це інвестування фінансового сектора – придбання крупних банків і страхових компаній міжнародними фінансовими групами говорить про те, що Україна стає платоспроможним роздрібним ринком, а не тільки країною великих і дешевих заводів. Окрім фінансових показників компанії іноземних інвесторів привертають і розвинені роздрібні мережі - як можливість виходу на регіональні ринки [1].

Так, Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР) і уряд України підписали угоду про співпрацю, яка направлена на збільшення інвестицій банку в державний і регіональний сектори країни до EUR200-400 млн. щорічно. Інвестиції будуть направлені на фінансування модернізації української транспортної інфраструктури, енергетики, комунальних послуг і програми з підвищення енергоефективності. Очікується, що загальний об'єм фінансування для державного і регіонального секторів досягне EUR1 млрд. Однією з головних цілей цієї програми буде залучення фінансування проєктів в Україні від інших ведучих міжнародних фінансових установ, зокрема, Європейського інвестиційного банку [2]. Останнім часом дуже важливим у контексті державної регіональної політики, а також для визначення доцільності ведення бізнесу у конкретному регіоні є проведення аналізу місцевих умов. Він включає не тільки окремі статистичні дані, але і комплексну характеристику бізнес-клімату в регіоні. Короткий огляд регіональних особливостей наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Регіональні особливості інвестиційної привабливості регіонів України у 2012 році

Регіон	Області	Інвестиційні характеристики
1	2	3
Захід	Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Черновицька, Хмельницька	середній рівень інвестиційної привабливості, середній рівень ПІІ* на жителя; середній рівень зростання регіональної економіки
Центр	Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Чернігівська, Черкаська	рівень інвестиційної привабливості вище середнього, середній рівень ПІІ на жителя, рівень зростання економіки вище середнього

1	2	3
Схід	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Криворізька, Луганська, Харківська	лідери рейтингу інвестиційної привабливості, високий рівень ПІІ на жителя, високий рівень зростання економіки
Південь	АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська	високий рівень інвестиційної привабливості, високий рівень ПІІ на жителя, середній рівень зростання регіональної економіки

*ПІІ – прями іноземні інвестиції.

Інноваційний проект може бути реалізований у тих регіонах, де для цього є найкращі умови. Важливу роль у процесі обґрунтування стратегії інвестиційної діяльності банків, компаній та фірм відіграє оцінка і прогнозування інвестиційної привабливості регіонів. Так, наприклад, дослідження економічного розвитку окремих регіонів ведуться у багатьох країнах світу. Починаючи з 1980 р. Інститут менеджменту в Лозанні (Швейцарія) щорічно публікує відповідний рейтинг країн. У США розроблено рейтинг штатів на основі так званих статистичних карт. Він базується на основних оцінках політичної інфраструктури, демографі, динаміки економічного руху.

Нині в Україні різні установи та організації для визначення інноваційної привабливості регіону застосовують власні методики. При оголошенні результатів розрахунків привабливості регіонів не завжди наводиться механізм або методика розрахунку, тому часто неможливо визначити переваги та недоліки тієї чи іншої оцінки інноваційної привабливості регіону.

Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України щорічно розраховує рейтинг привабливості регіонів України за такими показниками, як економічний стан регіону, розвиток ринкової, інноваційної, транспортної та фінансової інфраструктури, стан людських ресурсів, діяльність органів місцевої виконавчої влади у сфері підприємництва. НАН України проводить оцінку інвестиційної привабливості регіонів.

Як складові інвестиційної привабливості регіону використані нами дві характеристики: інвестиційний потенціал і інвестиційний ризик. Рейтинговий аналіз регіонів та міст України показав, що за підсумками 2012 року лідером по сукупному інвестиційному потенціалу залишається Київ. В групу лідерів потрапили Дніпропетровська, Донецька, Харківська і Одеська області, хороши інвестиційний клімат відмічений в АР Крим, Полтавській і Київській областях (таблиця 2).

Таблиця 2

*Рейтинги інвестиційної привабливості регіонів та міст України
у 2012 році*

<i>Регіони</i>	<i>Ранги складових інвестиційного потенціалу</i>		<i>Інвестиційні ризики</i>
	<i>Інноваційна</i>	<i>Інфраструктурна</i>	
<i>Київ</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>26</i>
<i>Донецька обл.</i>	<i>2</i>	<i>6</i>	<i>27</i>
<i>Дніпропетровська обл.</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
<i>Харківська обл.</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>23</i>
<i>Одеська обл.</i>	<i>9</i>	<i>7</i>	<i>9</i>
<i>Запорізька обл.</i>	<i>6</i>	<i>13</i>	<i>22</i>
<i>Львівська обл.</i>	<i>8</i>	<i>3</i>	<i>19</i>
<i>Полтавська обл.</i>	<i>10</i>	<i>15</i>	<i>17</i>
<i>Київська обл.</i>	<i>13</i>	<i>20</i>	<i>2</i>
<i>Миколаївська обл.</i>	<i>7</i>	<i>24</i>	<i>12</i>
<i>Луганська обл.</i>	<i>5</i>	<i>21</i>	<i>25</i>
<i>Севастополь</i>	<i>25</i>	<i>2</i>	<i>29</i>
<i>АР Крим</i>	<i>14</i>	<i>12</i>	<i>18</i>
<i>Чернігівська обл.</i>	<i>11</i>	<i>23</i>	<i>5</i>
<i>Житомирська обл.</i>	<i>18</i>	<i>14</i>	<i>10</i>
<i>Волинська обл.</i>	<i>26</i>	<i>9</i>	<i>1</i>
<i>Івано-Франківська обл.</i>	<i>12</i>	<i>27</i>	<i>21</i>
<i>Черкаська обл.</i>	<i>21</i>	<i>25</i>	<i>7</i>
<i>Вінницька обл.</i>	<i>20</i>	<i>8</i>	<i>11</i>
<i>Хмельницька обл.</i>	<i>24</i>	<i>18</i>	<i>13</i>
<i>Сумська обл.</i>	<i>15</i>	<i>11</i>	<i>8</i>
<i>Рівненська обл.</i>	<i>27</i>	<i>22</i>	<i>14</i>
<i>Херсонська обл.</i>	<i>16</i>	<i>26</i>	<i>15</i>
<i>Кіровоградська обл.</i>	<i>17</i>	<i>17</i>	<i>24</i>
<i>Закарпатська обл.</i>	<i>19</i>	<i>19</i>	<i>16</i>
<i>Чернівецька обл.</i>	<i>23</i>	<i>10</i>	<i>3</i>
<i>Тернопільська обл.</i>	<i>22</i>	<i>16</i>	<i>4</i>

Рейтингова оцінка інвестиційної привабливості проводилася на основі 120 показників (90 — для оцінки потенціалу і 30 — для розрахунку ризику), які були згруповані в синтезований набір показників. Інвестиційний потенціал регіону характеризує можливості регіону по залученню інвестицій і в своїй основі є кількісною характеристикою, яка включає основні

макроекономічні показники, що відображають конкурентні можливості для залучення потенційних інвесторів, і відображає вплив диференціації об'єктивних територіальних відмінностей на стійкий розвиток і включає наступні потенціали: споживчий, трудовий, технічний, фінансовий, інституційний, інноваційний, інфраструктурний, інтелектуальний.

Можна зробити наступний висновок, щодо майбутніх залучень інвестицій в країну:

- інвестори не бажають вкладати кошти ні в машинобудування, ні в наукоємні технології;
- критеріями для вкладення інвестицій не є макроекономічні показники країни і членство у ВТО, головне - розміри і потенціал ринку, загальний інвестиційний клімат та правове поле;
- основні перешкоди, які стримують збільшення темпів прямих іноземних інвестицій – це слабка правова база та корупція.

Цей висновок підтверджується результатами дослідження, яке провів британський тижневик *Economist*. Згідно цього дослідження Україна зайняла 70-е з місце в рейтингу привабливості умов для ведення підприємницької діяльності на 2008-2012 роки. Всього в списку представлено 82 країни миру. В той же час, Україна піднялася на 5 позицій в порівнянні з минулим рейтингом на 2003-2007 роки, проте, вона все ще значно відстає від колишніх комуністичних країн Східної Європи і країн Балтії. Її випереджають також Росія і Казахстан. Для активного впровадження результатів наукових досліджень в економіку регіону має бути сформована регіональна інноваційна політика, що включає форми і методи державного і місцевого стимулювання науково-технічної активності, активізації взаємодії науки і виробництва з метою широкого втілення розробок в кінцевий виробничий результат - нові, конкурентоздатні, високоліквідні види продукції, нові технологічні процеси, організаційні рішення.

Регіональна інноваційна політика повинна передбачати вдосконалення економіко-правової бази, напрацювання і реалізацію заходів щодо вдосконалення методичної, організаційної, інформаційної і інших складових інноваційної діяльності. При цьому необхідно мати на увазі, що інноваційна діяльність є венчурним бізнесом [3].

Це означає, що раніше у нас нею ніхто не займався, а також те, що спонукальним мотивом для заняття інноваційною діяльністю є отримання високого прибутку.

Вчені Одеської області пропонують такі основні напрямки роботи по розвитку інноваційних процесів в регіоні:

- Формування економіко-правової бази для забезпечення інноваційної діяльності шляхом розробки нових і внесення змін і доповнень в чинні законодавчі акти з метою створення привабливих соціально-економічних умов на державному і регіональному рівнях. Особлива увага приділяється розробці системи заходів по заохоченню і

стимулюванню суб'єктів інноваційної діяльності на регіональному рівні.

- *Формування і розвиток системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності з метою поліпшення взаємодії наукових організацій з підприємствами і потенційними інвесторами.*
- *Організація дієвої системи комплексної експертизи. Пропонується відпрацювати механізми, які дозволили б використовувати наявний потенціал для проведення експертизи інвестиційних і інноваційних проектів, які передбачається реалізувати в регіоні, відповідно до чинного законодавства.*
- *Розробка і впровадження багаторівневої системи підготовки та перепідготовки фахівців для роботи у сфері інноваційної діяльності. Активізація інноваційних процесів неможлива без розробки і впровадження багаторівневої системи підготовки кадрів для інноваційної діяльності. Такі фахівці потрібні в НДІ, на промислових підприємствах, в органах влади.*
- *Забезпечення розвитку міжнародної співпраці у сфері інноваційної діяльності шляхом участі в розробці "Концепції міждержавної інноваційної політики країн СНД", організації і проведення конференцій з інноваційної тематики, обміну інформацією, трансферу і тиражуванню інноваційних проектів.*
- *Розробка і реалізація заходів щодо створення і розвитку інноваційних інститутів, таких як технопарки, інноваційні агентства і центри, інноваційні інкубатори, для активізації взаємодії науки і виробництва, підвищення якості розробки інвестиційних і інноваційних проектів, залучення в регіон інвестицій завдяки створенню ринку проектів.*

В Указі Президента України від 20.08.2001 р. № 640/200 пропонується "обласним державним адміністраціям використовувати починаючи з 2002 року, відповідні заходи щодо стимулюванню науково-технологічної і інноваційної діяльності з метою розвитку економіки регіонів". Ми згодні з думкою вчених, що у черзі першочергових завдань інвестиційної політики, які стоять перед регіонами необхідно виділити наступні:

- *створення інвестиційної стратегії регіону;*
- *вдосконалення нормативної бази регіону;*
- *застосування маркетингового підходу для створення іміджу регіону [4].*

Стратегія дозволить, зіставляючи бажання і можливості, вибрати пріоритети і область концентрації зусиль, порівнювати поточний розвиток з прогнозом і правильно реагувати на зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Інвестиційна стратегія повинна встановити пріоритетні цілі і завдання економічного розвитку регіону, відобразити роль інвестицій у вирішенні цих цілей. У регіоні необхідно виділити галузі і сфери, які є пріоритетними для його розвитку і які достатньо привабливі для створення

спільних виробництв, з точки зору, як іноземних інвесторів, так і регіональних властей. При цьому в основу преференційного режиму для інвесторів на наш погляд має бути покладений наступний принцип: чим важливіша та або інша сфера господарства і ніж менш сприятливі економічні умови, що склалися в ній, тим більше пільговим має бути режим стимулювання. На особливу увагу заслуговують стосунки з іноземними інвесторами. Тут питання могло б вирішуватися через спрощення процедур: інвестор повинен мати справу не з численними департаментами, відділами і міністерствами, а з однією структурою. Мають бути обласні закони, регулюючі інвестиційну діяльність в області і регіоні; повинні існувати пільги для інвесторів. За даними Всесвітнього банку одними з основних чинників, що перешкоджають притоці інвестицій в країну вважаються непередбачуваність інтерпретації нормативно-правової бази, відсутність упевненості в тому, що суд відстоїть права власності.

Крім того, ми вважаємо, що оцінку інвестиційної привабливості регіонів України необхідно ґрунтувати на таких вимогах:

- глобальному прогнозі економічних, соціальних, політичних, технологічних умов;
- аналізі ступеня впливу найважливіших тенденцій та оцінки нестабільності в цьому регіоні;
- аналізі факторів, що визначають попит, і оцінці можливих змін в існуючих тенденціях попиту;
- оцінці можливих змін у тенденціях рентабельності.

Висновки і напрямки подальших досліджень. Найважливішим етапом формування національної інноваційної системи є її первинний рівень — регіональна інноваційна складова. Регіональні інноваційні системи створюються для консолідації активів регіону і оптимального використання його потенціалу, а саме: сприяють збільшенню надходжень до місцевих бюджетів, підвищенню конкурентоспроможності економіки, залученню і збереженню висококваліфікованого персоналу та ін. Ефективність функціонування таких систем потребує не тільки високих витрат на наукову та освітню діяльність, а й інституційних умов, серед яких переважно виділяють:

- конкурентоспроможний підприємницький сектор,
- інтеграцію в глобальну інноваційну систему.

Інвестиційна привабливість регіону грає визначну роль в системі комплексного підходу до оцінки ефективності функціонування регіональної економіки. Наслідком високого ступеня інвестиційної привабливості території повинне стати підвищення соціально-економічної результативності функціонування регіонального відтворювального комплексу та інтенсивність залучення ресурсів. Ступінь інвестиційної привабливості, є визначальною умовою активної інвестиційної діяльності, а, отже, і ефективного соціально-економічного розвитку регіональної економіки.

Головними напрямками державної науково-технічної політики в регіонах повинно бути створення умов для забезпечення інноваційно-орієнтованого розвитку економіки і проведення структурної і технологічної перебудови виробничої і соціальної сфер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Украинский деловой журнал «Эксперт» – 2006. – № 49. – С.56. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://expertra.com/files/reg06.pdf>.
2. Региональные аспекты инновационной деятельности / Б.П. Макогон, А.Ф. Коновалов // Бібліотечний вісник – 2009. – № 12. – С.64. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nich.dgtu.donetsk.ua/konf/konf4/sek_10_innov/s10_04.pdf.
3. Инвестиционная привлекательность в системе региональной экономической политики / Кузьменко В.В., Милованова Е.А., Кузьменко Т.В. // Региональная экономика: теория и практика – 2010. – № 2(41) – С.43.
4. Инвестиционная привлекательность региона – основа эффективности региональной экономики // Н.А.Гарнова, А.С.Стомпелева // Региональная экономика: теория и практика. – 2009р. – №1(1) – С.23. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://region.mcnip.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=42>